

Ørets poesi 8:

Skillingsviser

Sørlandsk lærerstevne 2023

Bjarne Markussen
Universitetet i Agder

1

Skillingstrykk

«Begrepet skillingstrykk viser til den skandinaviske myntenheten skilling, og det setter oss på sporet av mediets primære funksjon i mer enn tre hundre år: Et skillingstrykk er en kommersiell trykksak som ble solgt for en billig penge – en skilling eller to i den tidligste perioden. Begrepet fins belagt helt tilbake til 1700-tallets Danmark, hvor skillingsvise ble brukt som betegnelse på tarvelig gatelitteratur i omløp blant Københavns lavere klasser.» (s. 12)

2

Skillingviser

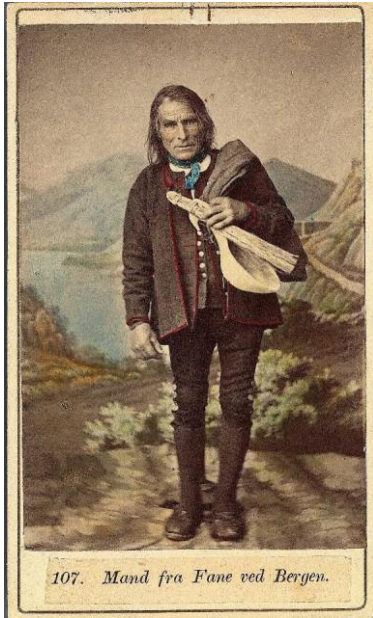
«En skillingviser er et dikt skrevet i rytmisk stiliserte strofer som er ment å synges, og som opptrer i trykkmediet skillingstrykk. Men i kjølvannet av en slik definisjon kommer besværlighetene på rekke og rad, og de er særlig knyttet til skillingstrykkets hybride posisjon, i skjæringspunktet mellom en skriftlig og en muntlig tradisjon. Det fins mange viser og sanger som har sitt opphav et annet sted, for så å bli trykt som skillingstrykk. Middelalderballader er eksempler på dette – sanger som har eksistert i muntlig tradisjon for så å få en ny løpebane når de havnet i skriftmediet skillingstrykk.» (13)

3

nb.no/skillingstrykk

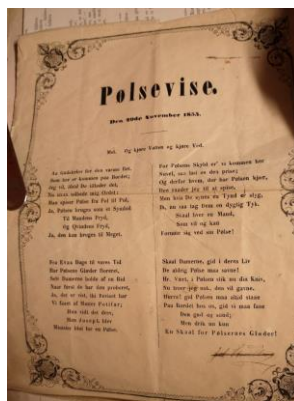
4

107. Mand fra Fane ved Bergen.

5

6

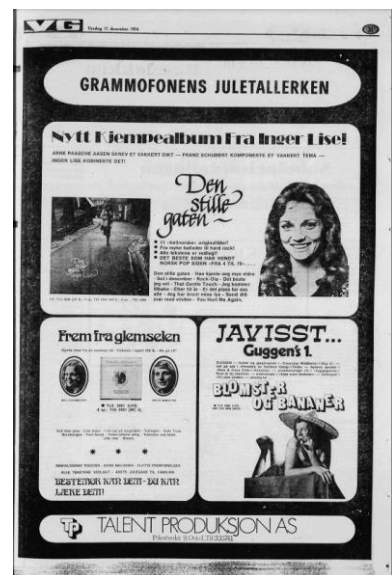
Skillingviser II

«Lignende trykksaker ble produsert over hele Europa: I England kalte man dem *broadside ballads*, i Frankrike *canards*, i Tyskland *lieder* og *flugblätter*. De eldste skillingstrykkene vi har bevart i Skandinavia, stammer fra ca. 1550, de yngste fra 1950.» (s. 7)

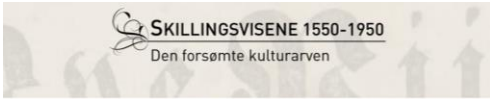
Etter at skillingstrykkene forsvant, fant (...) visene veien til nye medier og scener, fra 1920-tallets kabareter via radio og vinylplater til 2020-tallets koronasanger på internett. Koronasangene står i en lang tradisjon av epidemiske sanger, og dette sier litt om grunnlaget for skillingvisens *stayerevne*. Når krisen rammer, har vi behov for å synge om den.» (s. 8)

7

8

Prosjektets hvem, hva og hvordan

HVEM ER VI?

Den primære prosjektgruppen

Den primære prosjektgruppen er sammensatt av professorer og forskere i prosjektet. Her har utvalgte medlemmer fra ulike institusjoner (SIL og Høgskolen i Buskerud) vært med på å utvikle prosjektet. I tillegg har vi hatt en rekke gjestende forskere fra ulike institusjoner (SIL og Høgskolen i Buskerud) som har bidratt med sine egne kunnskaper og erfaringer. Her har utvalgte medlemmer fra ulike institusjoner (SIL og Høgskolen i Buskerud) vært med på å utvikle prosjektet. I tillegg har vi hatt en rekke gjestende forskere fra ulike institusjoner (SIL og Høgskolen i Buskerud) som har bidratt med sine egne kunnskaper og erfaringer.

Prosjektgruppen fra Gæmness

Denne gruppen består av medlemmer fra Gæmness. Her har utvalgte medlemmer fra ulike institusjoner (SIL og Høgskolen i Buskerud) vært med på å utvikle prosjektet. I tillegg har vi hatt en rekke gjestende forskere fra ulike institusjoner (SIL og Høgskolen i Buskerud) som har bidratt med sine egne kunnskaper og erfaringer.

Sanglyrikk

Prosjektet har formål med å samle inn og arkivere sanglyrikk fra 1550-1950. Dette er en del av den forsømte kulturarven som er viktig for å forstå vår historie og språk.

Ledere for gruppen

- Bjørn Skjerve
- Michael John Eide
- Michael John Eide
- Michael John Eide

Fagområde

Historie og kultur

9

10

*En Bodfærdig Synderindes, ved Navn
Dorothea Brynnelsdatter, vemodige*

Klage-Sang

over

*Hendes Børne-Fødseler i Dølsmaal, og Drab
paa trende af dem, det hun har begaaet i
ugift Stand, hvorefore hun er tildømt at
halshugges med Øxe, Hovedet at sættes paa
Stage, men Kroppen at nedlægges i Jorden,
hvilket skal skje paa Røbergs-Hougen sidst i
Maji Maaned 1777, med videre, som Viisen
ommælder.*

Forfattet under den Melodie:

O kiære Siæl! frygt aldrig meer, etc.

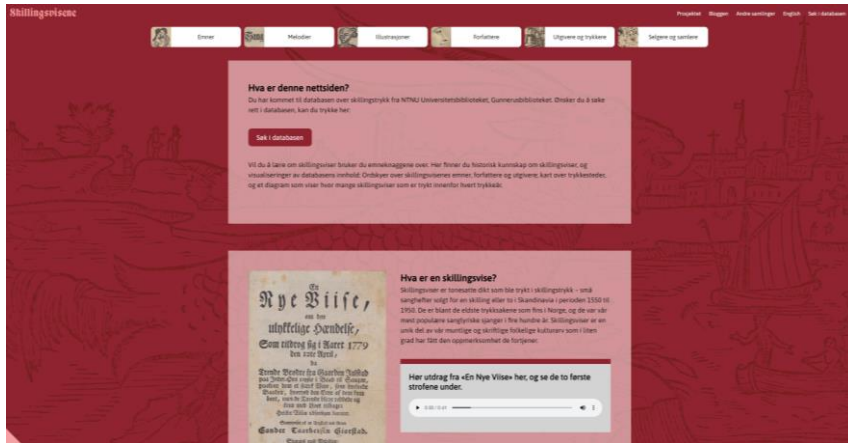
Trondhjem, trykt Aar 1777.

11

12

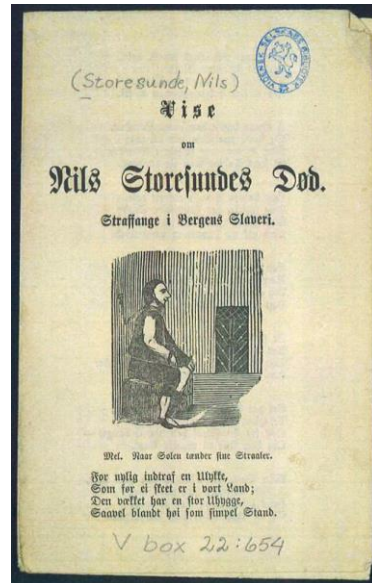
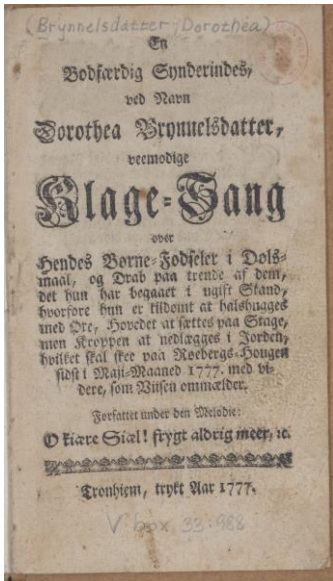
skillingsvisene.hf.ntnu.no

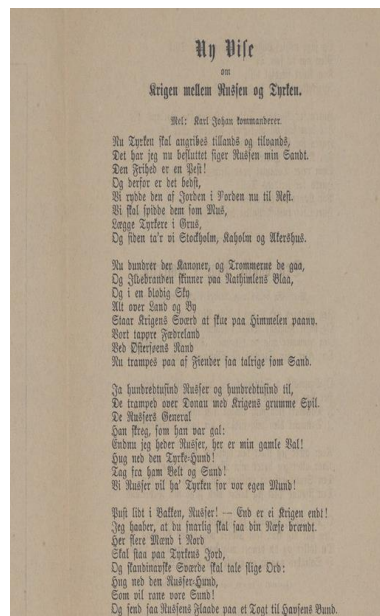
13

Hva handlet skillingsvisene om?

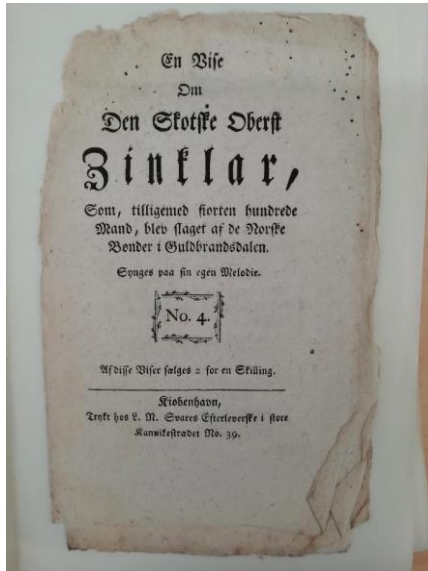
14

15

16

17

18

En folieterne, aparte morien, naar haggelns, ordogeligs
og ferdig Bife em

Tryntorken,

som faifer
Folk til Krofost, Mibdag og Aften.
(Arbft fom Bidrag til den nyere Slagter-Litteratur.)

Penge-Snyvers Liv og Bedrifter.

En ny Bife,
til Loft og Aadorfel.

V. box 21625

Zip! Zip!

eller en ny Bife om Sønderlands fra (København), Gæber
line Debeten, der vedt til Milt, hve den første
ly bett over det Dyle og Løb alle med en fast Kæbe og
beholdt sin tom Daa bett den første, de hve over en
Grundis om Bort og Kræm saa Lovend.

Chagel til den ættelike Skærsel:
"Wit Zip, Zip, Zip!"
(Med en Rationel og Skærsel bett i Milt, beholdt
de hve første ly med Bæres og altes Skærsel i Gæber.)

Kjøbenhavn.
I Kommission hos det forhennevte Kjøbmands 18, Svam.
Lagt i Læse & Bæret Skærsel.
aar 1867.

21

Bryllupet paa Klet.

Met: En ferdig Bife jeg haver nu opfat.

1. Der stod paa Klet et Vindup, nyd forend
Sneen faldt. Der var en Rængde Gæster, og
smukt beredt var alt; Men ikke, som det pleier at
være Bryllupsfest, Der holdtes ingen Dons, og der
høites ei Musik.
2. De itende Gæsters Døtre var Brude samme
Dag. Da det var af Gænder saa holdidsfuldt et
Lag. Den ene, som hed Karen, var vel en otte
Aar, Hun havde lignet Rosen, som i sin Knop-
ning staar.
3. Den anden, som hed Anna, nok Karet
hagte var, Hun havde lignet Liljen, som Duggen
toet har, Nu laa de begge blege ubi sin Brudgoms
Kævn — de havde jo den samme — og Døden var
hans Navn.
4. Der Karen laa saa færdig og ront, ret
som et Lys, som om med Lykt hun modtog sin
Brudgoms solde Kys; men skæters siden Anna hun
saa saa angst ud. Som om hun fandt det tungt
at være Dødens Brud.
5. Sit sine, bedste Pinned ei sparte deres Mor,
En Prudestads hun gav dem af Kniplinger og Flor,
En lille Bøens Blae og Røde sendte dis, Som
klædte saa fortrinligt den Normorpande hvid.
6. De holdt i sine Hænder, snart stunte hen
i Milt, fra sidste Sommeriden en Krands af Mar-
tens Guld, De havde selv dem plukket paa deres
Kæders Eng — mindst tænkte de — til Smykke
for deres Brudekjæng.
7. Da Sengen var en Rikke forklæmmet, hse
brun Med risted Laag udhaaren og stadfælig og lun.

En meget smuk Sang.

Barnet ved sin Moders Lig.

Moder reid Dia af Din solde Seng,
Træf af Dig de lange brede Klæder;
Her var Brøder — her den lille Dreng
Som i Vaggen ligger der og græder.

Tromsø.
Paa W. Urdals Forlag
trykt i G. Skjeldes Bøghandleri.

V. box 16:473

22

23

Arven fra skillingsvisene

24

ALF PRØYSEN

etterlyser viser

Kjære minne! Allting innad og viane med. Nå har vi i flere år hatt en serie med gamle viser i Magasinet, så så her gjerne en solid nye titt. "Noe nye?"

Å, nei. Ikke nok og flere refranger, men det som ligger godt i minnet de gamle visene og de høyt syngte. Vi skal snakke med i minnet for med -Vi de en vinnst man meg skjelner og under utskjeller meg fra vilens periferer de pinner på i fregg, syngt skandervar og soria hadde knud med hånd, a kragt og er dille og magi. I vil en vilket og kjert sneve på stappa.

Nå tenker vi å prøve det ut. Hver gang det kommer en vis i Magasinet, etterlyser vi en annen. Og er det noen som kan hjelpe med?

Er broren som vil ha tak i en spesiell stund, skal vi prøve å skaffe det.

Vi nøyer med den yndig glimrende og stadig vegrende Ekkvaren.

Denne teksten er skrevet utrykk på proseng av den dundrende vokaler -Ekkvare klat- de, så den ble opprett på Nationaltheatret med Ingvald Schanke som slet ut enkelte ord.

Et etterlyser vi en magistron vis med re- franger: "Veg broren borte, og jeg har et liter vis minnet, og det er så endog og så så vel og god, et i det synder bare den passe dem for meg."

Er det noen som kan hjelpe med? Alf Prøysen

Send vis til Alf Prøysen, Magasinet For Alle, Boks 220, Oslo. Et av innsenderne får en Prøysen-visbok med personlig hilsen fra forfatteren.

ENKEMENNEN
Gude enke kan du tenke større tyd, gamle gjemmer alt det svunne, selv en tyd, barne hude og stille, syngte len og fr, ut der sakinnvilde, enke-ernejed.

Länge Schanke med de blanke øyne glad glider, sneve, damer barer, Gud så ved, bar vis minne fra meg, å for sig en dam, bar jeg vilig fra meg ut, is viet og sat?

Sol granne høyer lette, skitter inn, alle barer øyne spetter velti derst, som med myke glade de i vekten takt og bva, und, forter til i damen sagt.

Egger foldet, men fremvokter gave på peng sårene listed, himmer dryne kvellen tung. H, B meler som skingene musk, for de blanke kjener han for vaken fisk.

ENKEMENNEN Vg 2
Hele søndag ved som tenkte å kjære dig, blakkende på i fregg på den "vi", alle dig tilføder, berrett på den "vi", vilket myk og og tjekke på "O, ha den kjert", føer kurt Anna bar som Hanses Glemte, atling gjemmes hennes øyeblikkelig, ja i karte vrende rane fregg de og. Å her er så mange der har fin dig klær.

Anna Synter, og med barer skand Ekkvare Thalesen, detone tve laturer vil fremtid, fanger alle barer, berrett til bar, Kjøper hest og synger vakt.

Den som har et Dypet Skarvett sjeit her m yngling refiler, vover villen vane og vand, Om, skjed ende, er så papper, I fore med som villet glad.

Gjude enke søtte lette, bekjent, ja som staves det er Hennes Glemte. Slike kritikere tvinge barer vrede ut, Vi dig ser ut og dig bar. "O, ha den kjert", "O, ha den kjert".

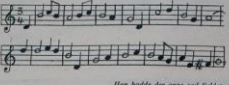
Magasinet nr 31-32 25

ALF PRØYSEN med Gamle viser.

Det er mange som skriver og det som selskapet til visene, men det er svært få av musikerne vi har det til å trykke på. Månedene for å bli, de trekk utskjeller ut småbarnsk barnes melodier, og da kan vi ikke offentliggjøre som noen annen utskjeller. Og så er det med mange så små som lite vakkert len. Det er det festingen som har skiddens vakkert, men i et øyeblikk det så godt og bar. Og med en gang: Vær så snill å si fra, bar, de vil de kunne i tanger og snage, mange som har sendt oss dem, så den er utskjeller like kjert og kjert i dag som den var i alle århundre herunder.

Illustrert av O. E. Hilde, som har fått illustrert vakkert. A. P.

Gale truls

Han hadde det rype ved fjellens lod, den gamle, vore munde. Og skilermunde runde han trarer vord, han vrende vrende for sone.

Han hadde han holdt i mange år, hans gang var en blitt så tung, og medt var bare ene, fjell han bar, men han vevklingens kuller som sang.

Han hadde jo været en fryktelst gane, i skuld, i muring og så, Men gleden ved livet, den duk slutt, og han videre ble Gale Truls kald.

Når stormen den reise mot Aytens ind, han gjemmer de bort i en drag, Han er ikke borte for stormens mad, men de minder som inn på kom drag.

Den var just en videne en vevnkene han mistet sin elskede vone.

Hans skilermunde draps forvrent på frutt, og gjelden og tykket med den.

Han bar barer inn fra sneve jete og arell, barer lakkede hde. — O, elskede Ingrid, hvis drage mistet man for, for uttallt fra meg du gå!

Men Ingrid han kande et mere ut, et heller brakte han verre, Han så et en elskede til på bar i sneve og gråt som et barn.

O, siden den gang han bruktet forlot, sin kjert, som vinnur og så, Så fregger han kjerten ved fjellens lod, og er siden ble Gale Truls kald.

Send oss til redaksjonen de månedlige søsnene som "Gale Truls", men ikke gjeld. Når innsendere som de så vis i Magasinet For Alle, til ut gjevdert av et Prøysen- viser visbok med en personlig hilse.

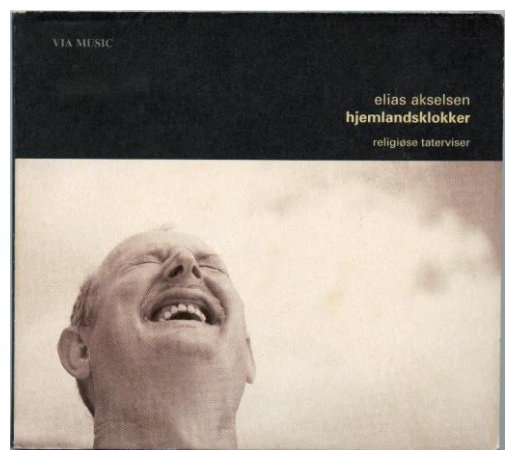
25

26

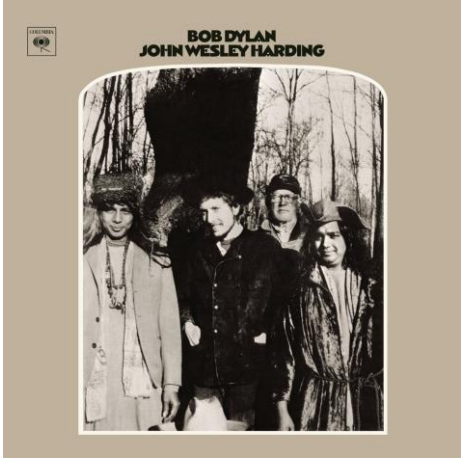
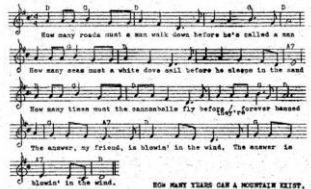
27

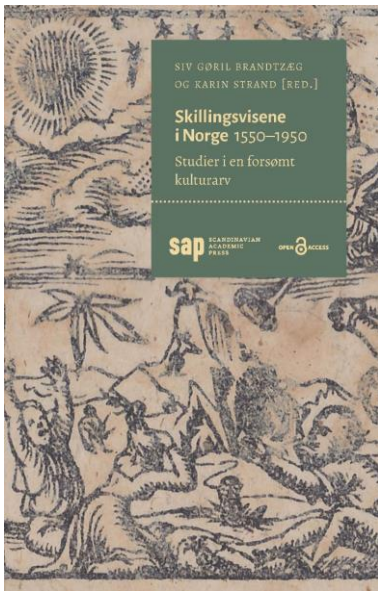
28

PRICE — 35¢
BROADSIDE
 BROADSIDE # 6, LATE MAY 1962 BOX 105, CATHARINE STATION, NEW YORK 25, N.Y.

BLOWN' IN THE WIND
 by *BOB DYLAN*

29

30